

Samling av Denise Grünstein, 2013. Fotografi. Placering: rum för avsked, Stockholms Sjukhem.

Jag känner ett ansvar för att Medvaro ska fortleva

Samtal med Karin Thalén, sjukhusdirektör Stockholms Sjukhem

När du påbörjade din tjänst som sjukhusdirektör för Stockholms Sjukhem 2016 hade projektet Medvaro redan inletts.

Ja, och jag blev genast intresserad av projektet eftersom jag anser att konst och kultur är ett viktigt komplement till den traditionella vården. Initialt var det en utmaning för mig att lyfta fram värdet av satsningen inom organisationen, eftersom det är mycket som konkurrerar om medarbetarnas tid och uppmärksamhet. Efter tre år med projektet är det glädjande att se att engagemanget och intresset genom åren faktiskt vuxit.

Berätta om Stockholms Sjukhems förhållande till konst i vårdmiljö

I mötet med boende och patienter fokuserar Stockholms Sjukhem på det friska i varje individ. Vistelsen hos oss ska ge möjlighet till ett bra liv utifrån vars och ens förutsättningar. I det arbetet spelar miljön en viktig roll. Vi försöker skapa rum för livet. Rummen ska också ge möjlighet för närstående att vara med sina familjemedlemmar och kära ända fram till livets slut.

Vår strävan är att skapa rätt sorts miljöer inomhus och utomhus, miljöer som både bejakar livet och förmår att rymma allvarliga och svåra stunder. I det arbetet är konsten ett värdefullt verktyg. Intresset för konst har funnits genom verksamhetens historia och omfattar idag ett stort antal verk. Konsten blir en sorts målpunkter, som skänker variation och kontemplation.

Samtidigt är det betydelsefullt att vi finner vägar att aktivera och kommunicera den stora konstsamling som sjukhemmet hyser. År 2016 beslutade stiftelsen därför att avsätta medel till det konstpedagogiska utvecklingsprojektet Medvaro som syftar till att skapa möten och dialog mellan konsten och alla de människor som befinner sig i sjukhemsmiljön.

Har Medvaro varit en lyckad satsning?

Ja, den har tydligt visat att konsten kan fungera som en nyckel till samtal om livet och vad det innebär att vara människa. Vårdpersonal har uttryckt att satsningen varit värdefull och utvecklande för dem själva i deras yrkesroll. Boende och närstående har berättat om sina upplevelser och framfört önskemål om att projektet ska implementeras i den ordinarie verksamheten. Sammantaget är detta ett kvitto på att enträget arbete betalar sig.

Vi står nu inför den komplexa frågan om hur projektet ska leva vidare.

Är detta en ledningsfråga eller upp till de enskilda avdelningarna?

Det är absolut en ledningsfråga huruvida vi vill att projektet ska fortskrida, inte en uppgift för enskilda avdelningar. Jag brukar säga att ledarskap ”regnar ner”, och därför är det avgörande vilket budskap vi sänder. Antingen har Stockholms Sjukhem tid för ett projekt eller också har vi det inte. Min mening är att vi har möjlighet att bära Medvaro-projektet vidare. För det krävs en genomtänkt strategi och ett långsiktigt fokus.

Upplever du att Medvaro bidrar till att stärka Stockholms Sjukhems verksamhetsprofil?

Ja. Utvecklingsinsatser som Medvaro ger Stockholms Sjukhem en möjlighet att ligga i framkant.

Vårt holistiska synsätt innebär ju att vi ser till hela människan. Kulturupple-

velser är viktiga för människans välbefinnande och existentiella hälsa.

Redan från början har sjukhemmet ett gott renommé och erbjuder en högkvalitativ sjukvård, rehabilitering och omsorg. Samtidigt finns det områden där vi kan vara mer proaktiva, exempelvis när det gäller att säkra vår kompetensförsörjning, nå ut till presumtiva målgrupper och öka vår närvaro i samhället.

Vilka utmaningar ser du inom sjukvården idag?

Taylorismen lever fortfarande kvar, organisationen inom sjukvården är mycket hierarkisk. Det svenska sjukvårdssystemet är inte anpassat för att möta de allmänmännsliga behov som finns idag. Den psykiska ohälsan ökar och vi behöver hitta sätt att hjälpa människor ta sig igenom livets alla olika skeden. Alternativa vårdmetoder och medicin kan vara intressant att titta närmare på i detta hänseende. Kulturens betydelse för vår hälsa är ett annat område som behöver synliggöras och integreras – inte bara i projektsammanhang som Medvaro, utan i själva kärnverksamheten. Allt detta handlar ytterst om kunskap, vilja och förståelse. Vi har fortfarande en lång väg att gå.

Eftersom det existentiella perspektivet överskrider gränser för såväl förståelse-ramar som discipliner krävs det att olika aktörer och professioner samverkar. Ofta förs resonemanget att ”sjukvården ska bemanna som den alltid har gjort – anställa undersköterskor, sjuksköterskor, fysioterapeuter, arbetsterapeuter, dietister, läkare m fl”. Men det måste finnas andra kompetenser som också kan bidra till att forma den framtida vården. Medvaroprojektet har exempelvis visat att det existentiella samtalet kan föras med människor som står utanför den dagliga omvårdnaden.

Du har tidigare talat om ensamhetens negativa effekter.

Ensamheten är skadlig och kan leda till psykiska besvär såsom oro, stress och ångest. I sitt arbete på Stockholms Sjukhem har professor Peter Strang sett hur ofrivillig ensamhet kan öka risken för demenssjukdomar, depression och hjärt- och kärlsjukdomar. Studier har även visat att ensamhet kan förstärka upplevelsen av fysisk smärta. Ensamhet är således en riskfaktor vid sidan om andra livsstilsfaktorer som rökning, övervikt och brist på fysisk aktivitet. Inom Stockholms Sjukhem har vi börjat diskutera möjligheten att skapa riktade insatser för ensamstående äldre. I en sådan satsning skulle konsten kunna vara en viktig ingrediens. Aktiviteterna som erbjudits inom ramarna för Medvaro har gett möjlighet till social samvaro, delaktighet och gemenskap. Dialogen som uppstått har inte enkom ägt rum mellan betraktare och konstverk utan också deltagare emellan. De aktiva mänskliga mötena kring konsten blir därmed en fördjupning av mötet med konsten.

Vilken roll kan konsten spela inom den palliativa vården?

Döden är en naturlig del av livet, den är oundviklig. Trots det har vi rationaliserat bort döden i vårt moderna samhälle. Människor dör bakom lyckta dörrar, på sjukhus och boenden.

Den som drabbas av en sjukdom hamnar ofta i en kris som förändrar livet. De stora livsfrågorna aktualiseras i livets gränssituationer och bör fångas upp och tas på allvar. Ett vård- och omsorgsboende har i detta hänseende ett situationsbundet ansvar att möjliggöra samtal om bokslutet i livet. Vad har jag gjort i mitt liv, hur blev det?

Följeforskaren Jonna Lappalainen – vars studie genomförts inom ramen för Medvaro – lyfter fram att vård och omsorg inte enkom handlar om att ta hand om tvätten och maten. Det gäller att också fråga: ”Ok, Lasse, hur har du haft det i ditt liv, hur stänger du det?”

Konsten är värdefull i detta sammanhang eftersom den, på ett odramatiskt sätt, öppnar upp för existentiella samtal och uttrycker känslor som inte alltid kan formuleras i ord. Jag tänker exempelvis på de målningar och teckningar som boende och patienter arbetat fram inom ramarna för *Konstgöra*¹. Här återges en bred palett av känslor som avspeglar ångest, svärta, depression, glädje, värme och ljus.

När vi träffades första gången frågade du dig själv om Stockholms Sjukhem hade kapacitet att ta hand om det som uppstår i Medvaro.

Frågan jag ställde har visat sig relevant. Faran med att leva i en projektvärld, där satsningar avlöser varandra, är att det sällan finns någon uppföljning eller idé om fortsättning. Om vi på allvar engagerar oss i ett projekt, då måste vi också ta efterbörden. Vad händer efter projektperiodens slut, när Stockholms Sjukhem sagt tack och hej till AM Public och konstpedagogerna?

Jag känner ett ansvar för att Medvaro ska fortleva.

Intervju: Ann Magnusson och Madelene Gunnarsson

¹ Projektet Konstgöra erbjuder patienter och boende att medverka i eget konstnärligt skapande med utgångspunkt från konstsamlingen på Stockholms Sjukhem. Konstgöra leds av Ylva Trapp, en konstnär och konstpedagog med flera års erfarenhet av skapande verksamheter inom äldre- och demensvård.